

УДК 656.11-053.2(477.62)

М.Ю. ВЕСЕЛОВ, Донецький юридичний інститут Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОГО ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО ПРОФІЛАКТИКИ

Ключові слова: безпека дорожнього руху, дорожньо-транспортна пригода, дитячий дорожньо-транспортний травматизм, профілактичні заходи

Охорона дитинства входить до найголовніших завдань держави. Державне управління має бути спрямоване на створення сприятливих умов у країні для збільшення народжуваності, безпечної життєдіяльності та розвитку дітей, зменшення факторів, що детермінують дитячу смертність та каліцтво. Однією з причин, що призводить до травмування та загибелі неповнолітніх, є дорожньо-транспортний травматизм.

За статистичними даними Департаменту ДАІ у минулому 2006 році в Україні було скоєно 3237 дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) за участю неповнолітніх, під час яких 187 дітей загинуло, а 3163 - отримали поранення різного ступеня важкості. У поточному 2007 році, вже за 9 місяців було скоєно 3395 (+13,4 % порівняно з аналогічним періодом 2006 року) ДТП за участю осіб віком до 16 років, під час яких 186 (+13,4 %) дітей загинуло, а 3376 (+27 %) – було травмовано. Найбільші по Україні показники дитячого дорожньо-транспортного травматизму (далі – ДДТТ) спостерігаються в Донецькій області - за вказаний період у 379 (+20,5 %) ДТП за участю дітей загинуло 14 (+16,7 %) та було травмовано 376 (+44,1 %) неповнолітніх осіб, у м. Києві – у 360 ДТП загину-

ло 5 та травмовано 162 дитини, Одеській області – у 349 ДТП загинуло 19 та травмовано 347 дітей, у Дніпропетровській області – у 342 ДТП загинуло 19 та травмовано 296 дітей¹.

Подібний стан цієї проблеми обумовлює необхідність постійного проведення профілактичних заходів щодо запобігання ДДТТ. Для з'ясування необхідності удосконалення механізму правового регулювання та заходів забезпечення безпеки дітей на вулично-шляховій мережі країни та області кафедрою адміністративної діяльності підрозділів ДАІ факультету безпеки дорожнього руху Донецького юридичного інституту в межах Донецької області, де спостерігається найбільший рівень ДДТТ, було проведено відповідне соціологічне анкетування.

Використаний метод наукового дослідження є якісно новою формою вивчення проблем ДДТТ в Україні. Подібні дослідження в СРСР проводили І.К. Шахриманьян [1], Ю.М. Міленька [2], Росії – М.В. Якубенко [3]. Але вказані дослідження торкалися більше медично-соціальних, аспектів, кваліфікаційних вимог до співробітників ДАІ, особливостей поведінки певних категорій учасників дорожнього руху.

Тому метою наукової статті є узагальнення та аналіз результатів проведеного анкетування та напрацювання пропозицій щодо профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму до регіональних програм підвищення безпеки дорожнього руху, інших нормативних актів. Новизна роботи полягає у з'ясуванні поглядів практичних фахівців щодо адміністративно-правових питань профілактики ДДТТ.

За спеціально розробленою анкетой у вересні-жовтні 2007 року було опитано понад 600 працівників служби ДАІ, органів та установ освіти, охорони здоров'я (травматологів), автотранспортних служб та органів місцевого самоврядування Донецької області; визначено коло теоретичних, практичних

¹ За даними УДАІ.

питань та принципову позицію щодо стану профілактичної діяльності у зазначених підрозділах і установах та удосконалення правового регулювання окремих аспектів.

Для об'єктивності результатів анкетуванням було охоплено представників різних адміністративно-територіальних одиниць області: представники районних органів (установ) становили 29,3 %, міст із кількістю населення до 100000 мешканців – 15,5 %, міст із кількістю населення понад 100000 мешканців – 50,2 %, обласних установ та органів управління – 5 %. З огляду на те, що переважна більшість опитаних осіб була представлена працівниками установ освіти (шкіл), найбільший відсоток фахівців – 69 %, які брали участь в анкетуванні, мали педагогічну освіту. Трохи менший відсоток становили особи з технічною – 11 % та юридичною – 9,5 % освітою. Практично у всіх учасників соціологічного дослідження був достатній досвід роботи: стаж від 5 до 10 років мали 12 % опитаних, понад 10 років – 80,7 %, що надає нам достатньо підстав спиратися на отримані результати під час формування висновків.

Більша частина охоплених анкетуванням осіб (52,5 %) сучасний рівень ДДТТ в Україні характеризує як високий, трохи менший відсоток опитуваних (34 %) – дуже високий. Майже всі проанкетовані особи (97 %) явище ДДТТ вважають проблемою державного рівня, і більшість із них (73 %) погоджується з виокремленням його профілактики із загальної діяльності щодо забезпечення безпеки дорожнього руху у спеціальний напрямок роботи.

Деякі працівники ДАІ висловлюють думку, що в межах запобігання ДДТТ профілактичним впливом мають охоплюватися не тільки особи віком до 16 років, а всі неповнолітні, тобто до 18 років. Слід погодитися з поглядом І.К. Шахріманьяна щодо співвідношення терміну “діти” в науці та практиці [1]. Він вважає, що в науковому відношенні термін “діти” не відповідає тому поняттю, для позначення якого він застосовується в

теорії та практичній діяльності з попередження ДДТТ. Якщо говорити стосовно безпеки дорожнього руху, то вік дітей у певній мірі відбиває їхню підготовленість та спроможність до самостійного та безпечного находження серед транспорту, уявлення небезпеки дорожнього руху, передбачення можливих наслідків своїх дій як учасника дорожнього процесу. Серед опитаних погляди розділилися майже нарівно: 42,4 % - вважають за доцільне збільшити цей вік до настання загальноюридичного повноліття, тобто до 18 років, 40,6 % - залишити до 16 років. 17 % учасників анкетування вважають, що слід збільшити вік дитинства у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху до 16 років включно. На наш погляд, профілактику ДДТТ треба проводити з усіма неповнолітніми особами, адже до вікових рамок до 16 років не входять учні старших класів шкіл, коледжів, технікумів, ПТУ, які також складають значну кількість загиблих та травмованих у ДТП.

Проведене соціологічне опитування довело, що серед наведених суб'єктивних причин небезпечного поведіння дитини на дорозі такі: невміння прогнозувати дорожню обстановку; незнання заходів забезпечення безпечного руху; відсутність навичок виконання безпечних дій; небажання (зневага) виконувати безпечні дії; підпорядкування неправильним шкідливим звичкам поведінки на дорозі; неусвідомлене слідування іншим особам (нерідко батькам, старшим товаришам), які порушують правила безпеки руху; невміння діяти безпечно в навколишньому середовищі або дорожній обстановці, що різко (раптово) змінюється; недисциплінованість, утрата пильності - актуальними є всі з більшою або меншою перевагою (відсоткові межі становлять від 5 % до 20 %). Серед об'єктивних факторів, що детермінують ДДТТ, першочерговими умовами є недосконалість організаційного, в тому числі навчання дітей правильному поведінню в дорожньому процесі (32,7 %), інформаційного (18,2 %), правового (16,6 %), матеріально-

фінансового (15,4 %) та інженерно-технічного забезпечення (13,6 %).

У правовідносинах щодо профілактики ДДТТ, перевага має бути надана методам навчання та виховання - так вважають відповідно 19,7 та 12,5 відсотків проанкетованих. Але більше половини учасників дослідження (50,5 %) переконані у доцільності розумного поєднання всіх існуючих методів, в тому числі й адміністративного примусу. Майже 81 % опитаних працівників погоджуються з необхідністю введення до законодавства норм, які б передбачали адміністративну відповідальність батьків або осіб, що їх заміщують за неналежний нагляд та виховання дітей, що призвело до порушення особами віком до 16 років ПДР або потрапляння їх у ДТП, а також адміністративну відповідальність посадових осіб за невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму. З цією метою, доцільно внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення [4] певні доповнення. У статті 184 окремими частинами передбачити відповідальність батьків та осіб, що їх заміщують, за порушення неповнолітнім Правил дорожнього руху, а також за порушення неповнолітнім Правил дорожнього руху, що призвело до ДТП. Доповнити Кодекс новою статтею (128²), яка би встановлювала відповідальність посадових осіб державних органів, установ, закладів за неналежне виконання обов'язків щодо профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму. Такі адміністративні норми на сьогодні відсутні.

Взагалі, що стосується рівня нормативно-правової регламентації в Україні діяльності щодо убезпечення дітей у дорожньому процесі, то 74,2 % учасників анкетування вважають його недостатнім. Більше за всіх з цим згодні представники автотранспортних служб і органів місцевого самоврядування – до 100 %. Серед законодавчих актів про профілактику ДДТТ згадується лише в Законі України “Про дорожній рух” [5], норми якого у загальних фразах визначають компе-

тенцію певних органів державної влади та місцевого самоврядування, та в Законі України “Про автомобільний транспорт”, щодо організованих перевезень груп дітей [6]. Урядові нормативні акти, також містять тільки окремі положення, які стосуються убезпечення дітей на дорогах [7, 8]. На сьогодні в країні жодне міністерство, що приймає участь у профілактиці ДДТТ, не має окремого правового акту, який би у повному обсязі регламентував всі профілактичні заходи, що проводяться відомством у даному напрямку.

Недосконала правова визначеність відносин різноманітних органів, відсутність норм, що визначають порядок матеріального забезпечення та фінансування, ускладнює проведення систематичних цілеспрямованих профілактичних заходів. Звідси випливає, що заходи, спрямовані на попередження ДДТТ в охоплених соціологічним дослідженням закладах та установах, лише в 66,8 % проводяться періодично, в 28,3 % зазначені органи беруть участь у профілактичних заходах інших відомств. Якщо розглядати окремі відомства, то маємо таке: автотранспортні служби та органи місцевого самоврядування районів та міст у 14,3 % випадків зовсім не займаються профілактикою ДДТТ, в більшості випадків (57,1 %) лише приймають участь у профілактичних заходах інших відомств. Установи охорони здоров'я в 20,6 % випадків не проводять роботу щодо профілактики ДДТТ, в 11,7 % - проводять не часто.

Як було зазначено на нараді при заступникові Міністра внутрішніх справ України Фатхутдінові В.Г., у деяких областях країни робота в загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах з профілактики ДДТТ проводиться недостатньо, зокрема, відсутня масовість та системність у роботі з дітьми [9].

За власною ініціативою керівництва або колективу органу (закладу) профілактичні заходи проводяться у 32,7 % охоплених анкетуванням установах, у 32,2 % вони проводяться на виконання вимог або вказівки ке-

рівного органу, у 35,1 % - на виконання нормативно-правового акту органів державної влади.

Певна робота щодо запобігання ДТП за участю дітей ведеться. Частина профілактичних заходів проводиться або без належного правового визначення, або формально визначені заходи залишаються без фактичної реалізації. Наприклад, проведення для школярів співробітниками підрозділів ДАІ, факультету БДР Донецького юридичного інституту “Днів відкритих дверей”, закріплення для шефства за навчальними закладами працівників ДАІ не регламентовано правовими актами, але здійснюється за власною ініціативою. Управлінням освіти та науки Донецької облдержадміністрації за рахунок варіативної складової навчального плану до курсів ОБЖ та “Основи здоров’я” щороку вводиться додаткове навчання дітей Правилам дорожнього руху. В той же час, закріплені в Регіональній програмі забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах Донецької області на 2003-2007 роки заходи щодо обладнання у навчально-виховних закладах дитячих містечок з безпеки дорожнього руху, забезпечення їх комплектами дорожніх знаків та іншими навчальними посібниками з безпеки дорожнього руху залишилися невиконаними.

З цього можна сказати, що в нашій державі відсутня налагоджена адміністративно-правова система профілактики ДДТТ.

Наведене свідчить, що для України постає гостра необхідність у підготовці та нормативному закріпленні на рівні держави загального положення про профілактику (попередження) ДДТТ. З цим погоджується 70,5 % практичних фахівців. 24,4 % вважає, що буде достатньо розробити зазначені положення на рівні відомств або на регіональних рівнях. Проведеним дослідженням також підтверджується той факт, що потребує зміни або вдосконалення існуюча в закладах освіти система навчання нормам безпечного поведіння дітей на дорогах (з цим згодні 83,9 %

опитаних).

Серед заходів, удосконалення яких на думку працівників практичних органів зробить суттєвий вплив на зниження рівня ДДТТ, більшість указала на виховання транспортної культури в учасників дорожнього руху (45,4 %). Інші віддають перевагу вдосконаленню нормативно-правового регулювання відносин у сфері безпеки дорожнього руху (31,8 %) або удосконаленню інженерно-технічних елементів та параметрів вулично-шляхової мережі (22,9 %).

На підставі проведеного анкетування та наукового дослідження проблем адміністративно-правової профілактики ДДТТ пропонуємо такі пропозиції до регіональних програм підвищення безпеки дорожнього руху:

1. Організувати в області систему безперервної підготовки дітей до безпечної участі в дорожньому русі:

- розробити для 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів типову програму додаткового вивчення правил безпечного поведіння дітей у дорожньому процесі;
- провести додаткові обстеження закладів освіти області щодо можливості обладнання автомайданчиків, передбачити фінансування цих заходів;
- організувати обов’язкові курси підвищення кваліфікації для викладачів предмету ОБЖ, класних керівників, розробити програми з їх навчання;
- забезпечити загальноосвітні навчальні та дошкільні дитячі заклади науковою та навчально-методичною літературою, посібниками з профілактики ДДТТ (розглянути можливість використання окремих російських видань – зробити централізоване замовлення);
- розглянути можливість утворення спеціалізованих дитячих центрів безпеки дорожнього руху; розробити та затвердити на обласному рівні відповідне положення про ДЦБДР; визначити джерела фінансування;
- протягом усього року додатково проводити серед дітей конкурси, вікторини, екскурсії, змагання і т.п. (за основу можна взяти

розроблений факультетом БДР Донецького юридичного інституту Типовий план-календар основних заходів підрозділів ДАІ МВС України щодо попередження дитячого дорожньо-транспортного травматизму);

- розглянути питання щодо забезпечення всіх учнів світловідбиваючими елементами на одяг (флікерами), особливо у зимовий період.

2. Провести комплекс інженерно-технічних заходів, спрямованих на створення безпечних та сприятливих умов для безпечної участі в дорожньому процесі неповнолітніх учасників:

- у випадку прилягання територій дитячого закладу до проїзної частини вулиці за допомогою встановлення дорожніх знаків та нанесення горизонтальної дорожньої розмітки заборонити зупинку та паркування транспортних засобів навпроти цих закладів (так звані “шкільні лінії”);

- під час проектування нових та реконструкції існуючих вулиць та дорожніх розв’язок передбачати обладнання пішохідних доріжок та доріжок для велосипедистів.

3. Проводити роботу з формування громадської свідомості щодо проблем безпеки руху, залучення до профілактики ДДТТ як найбільшої кількості держаних органів, установ, комерційних структур, громадських формувань, населення:

- увести в практику організацію та проведення в області профілактичних акцій, що мають позитивно впливати на зниження рівня ДДТТ: “На дорозі молодий водій”, “Дитина – пасажир”, “Ремінь безпеки”, “Юному пішоходові - світловідбиваючий флікер”, “Розкажіть один одному про ПДР”. Перелік та спрямованість (тематика) таких профілактичних заходів не є вичерпними;

- сприяти розповсюдженню використанню водіями транспортних засобів спеціальних дитячих утримуючих пристроїв (дитячих крісел тощо). Вивчити асортимент та стан забезпечення ринку області цією продукцією, створити умови для його розширення;

- цілеспрямовано сприяти розширенню

асортименту товарів народного споживання (особливо дитячих речей, канцелярських та шкільних товарів) із використанням символіки та тематики БДР.

4. Проводити постійний моніторинг ефективності заходів профілактики ДДТТ.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє з’ясувати загальні погляди практичних фахівців з окремих аспектів профілактики ДДТТ. Отримані результати дають об’єктивну характеристику існуючого становища та окремих питань зазначеної діяльності і є підґрунтям для розробки конкретних пропозицій щодо її удосконалення. Для ефективного впливу на стан аварійності зазначені пропозиції мають бути втілені в існуючих та нових адміністративно-правових актах. Деякі із запропонованих заходів, які вже існують, потребують удосконалення або регулярності проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шахриманьян И.К. Совершенствование деятельности органов внутренних дел по предупреждению детского дорожно-транспортного травматизма: Учебное пособие. –М.: Типография Академии МВД СССР, 1984. –61 с.

2. Миленская Ю.М. Транспортный травматизм и пути его снижения. – Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1988. –68 с.

3. Якубенко Н.В. Дорожно-транспортные происшествя в антропотехнической системе «дорожное движение» (организационно-правовые аспекты). -Тюмень: Изд-во «Вектор-Бук», 2001. –312 с.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. –К.: “Сирін”, 2000. –168 с.

5. Закон України “Про дорожній рух” від 28.06.1993 р. // ВВР України. -1993. -№ 31. -Ст.338 (із змінами та доповненнями: 1994. -№ 46. -Ст.414).

6. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про автомобільний транспорт” // ВВР України. –2006. -№ 31. -Ст.338.

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Державної програми забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003-2007 роки” від 29.01.2003 р., № 56-р.

8. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми “Шкільний

автобус” від 16.01.2003 р., № 31.

9. Рішення наради при заступникові Міністра внутрішніх справ України Фатхутдінові В.Г. “Про діяльність служб профілактичної роботи У(В) ДАІ щодо взаємодії із засобами масової інформації, громадськістю та профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму” від 21.04.2007 р., № 2343.

Веселов М.Ю. Дослідження проблеми дитячого дорожньо-транспортного травматизму в Донецькій області та удосконалення його профілактики // Форум права. - 2008. - № 1. - С.65-70 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08vmjuip.pdf>

Виконаний узагальнений аналіз результатів проведеного анкетування за даною тематикою та надані пропозиції щодо покращення профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму.

Веселов Н.Ю. исследование проблемы детского дорожно-транспортного травматизма в донецкой области и усовершенствование его профилактики

Обобщен анализ результатов проведенного анкетирования по данной тематике и определены предложения по улучшению профилактики детского дорожно-транспортного травматизма.

Veselov N.JU. Research of the problem of the children's road and transport traumatism in donetsk area and improvement of its preventive maintenance

A general analysis of specialized questionnaire is carried out according to the given theme and suggestions to improve the preventive measures of children's road and vehicle traumatism are provided.